

PDF publikácia

DIEŤA A JEHO REČOVÉ SCHOPNOSTI

Upozornenie pre užívateľa tejto publikácie:

Elektronická verzia publikácie podlieha rovnakým pravidlám užívania ako tlačená. Všetky práva sú vyhradené. Všetky práva, najmä právo na titul (názov), licenčné právo a priemyselné ochranné práva majú na základe výhradného oprávnenia udeleného licenčnou zmluvou vydavateľstvá INFRA, s. r. o. a INFRA Slovakia, s. r. o. a sú chránené autorským zákonom.

Žiadna časť nesmie byť reprodukováná a šírená bez predchádzajúceho písomného súhlasu vydavateľa. Ďalšie šírenie publikácie či jej častí inej osobe je v rozpore s autorským zákonom.

INFRA Slovakia, s. r. o. vydavateľstvo
J. Hollého 875, 908 73 Veľké Leváre
infra@kafomet.sk, www.infraslovakia.sk

© INFRA Slovakia, s. r. o., 2020

Všetky práva vyhradené.

Vydanie prvé.

Táto pdf-publikácia obsahuje príspevky, ktoré pôvodne vyšli v tlačenej publikácii KAUCING pre MŠ a aktualizáciách.

OBSAH

JAK-019/6	Rozprávame veselo alebo hodnotenie a rozvíjanie jazykových a rečových schopností detí v MŠ (I.)	Mgr. Silvia Mináriková	rok
JAK-023/8	Rozprávame veselo alebo hodnotenie a rozvíjanie jazykových a rečových schopností detí v MŠ (II.)	Mgr. Silvia Mináriková	rok
JAK-029/6	Dyslálie alebo narušenie zvukovej roviny detskej reči	Mgr. Silvia Mináriková	rok

JAK-019/6

ROK

Rozprávame veselo alebo hodnotenie a rozvíjanie jazykových a rečových schopností detí v MŠ (I.)

Zameranie: Klinická logopédka a autorka didaktických kariet *Spoznávame prídavné mená alebo aké to je?* ponúka v príspevku **užitočné informácie o tom, ako by mala vyzerat' reč intaktného dieťaťa pri nástupe do materskej školy**, kedy rodičovi odporučit' vyhľadanie logopedickej pomoci pre jeho dieťa, ako aj niekoľko veľmi jednoduchých aktivít, ktorými môžeme v MŠ stimulovať jazykové schopnosti detí.

Výkonový štandard: Formuluje gramaticky správne jednoduché rozvítené vety a súvetia.

Obsahový štandard: Vo vzťahu k osvojovaniu si gramatických pravidiel dohliada (učiteľka) na správnosť skloňovania všetkých slovných druhov, časovania slovies, stupňovania prídavných mien a prísloviek.

Evaluačné otázky: Ktoré gramatické pravidlá uplatňuje úspešne? S čím má ešte ťažkosti?

Čo je dobré vedieť?

Vývin reči by sme mohli charakterizovať ako prirodzené osvojovanie si materinského jazyka. Ak sú všetky podmienky pre vývin reči v norme, u väčšiny detí sa podstatné aspekty reči završujú tesne po 3. roku života, teda práve v období, kedy dieťa nastupuje do materskej školy. Vývin reči však v tomto období nie je ukončený, a preto je potrebné reč dieťaťa ďalej rozvíjať, aby si osvojilo všetky charakteristiky materinského jazyka. A keďže dieťa v tomto období trávi značnú časť dňa práve v materskej škole, je táto ideálnym miestom na stimuláciu jeho rečových a jazykových schopností.

REČ DIEŤAŤA PRI NÁSTUPE DO MATERSKEJ ŠKOLY

Slovná zásoba v tomto období dramaticky rastie. Na konci 3. roka je to približne 1000 slov. Každý deň do slovnej zásoby pribudnú 2 – 3 nové slová (cit. z použitej literatúry č. 1, 3, ďalej už len ako 1, 3). Dieťa vo veku 3 rokov používa všetky slovné druhy. Stále je však potrebné upevňovať používanie najmä abstraktných podstatných mien, čísloviek a prísloviek. Na okraji používania sú častice, ktoré sa v detskej reči objavujú skôr sporadicky. Výnimkou sú častice vyjadrujúce súhlas/nesúhlas, teda *áno, nie*, pretože tie sú v reči detí frekventované (5).

Dieťa slová, ktoré používa, ohýba, teda skloňuje a časuje. Stále sa však vyskytujú nesprávne tvary, tzv. fyziologický dysgramatizmus. Základný systém pravidiel ohýbania slov má dieťa v mysli zakódovaný, dokáže teda pomerne dobre analogicky uplatňovať tieto pravidlá na nové slová. Neadekvátne tvary nemusia vždy súvisieť s nezvládnutím gramatiky, ale aj s vplyvom prostredia (používaním nárečia, iného materinského jazyka alebo nespisovných tvarov dospelými, s ktorými dieťa vyrastá). **Za hraničný bod v súvislosti so zvládnutím gramatiky jazyka možno považovať 4. rok (3).**

Dieťa po 3. roku života začína tvoriť súvetia. Aby bolo možné spájať vety do súvetí, objavujú sa

Príklad:

Rozdeľte tieto obrázky do napr. misiek podľa toho, ktoré z nich sa k sebe hodia. Vyberte spomedzi obrázkov len (napr.) domáce zvieratá.

AKTIVITA Č. 4: KAMARÁTI

Hodnotíme/rozvíjame: Kategorizácia pojmov.

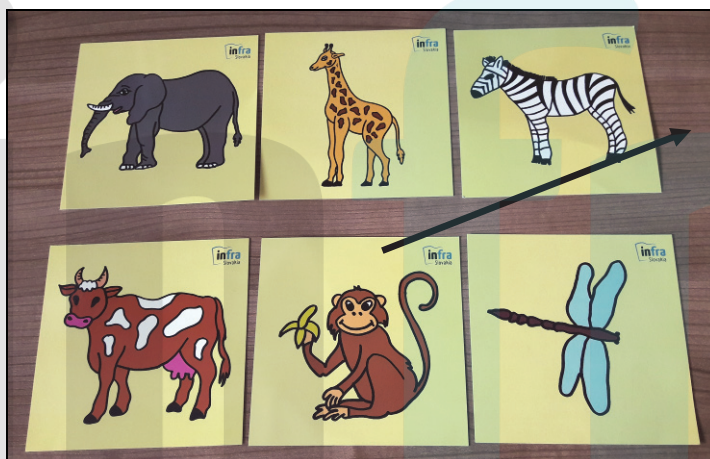
Pomôcky: Obrázky predmetov patriacich do rôznych kategórií, napr. zvieratá, ovocie, zelenina, dopravné prostriedky, činnosti atď.

Postup:

Úlohou detí je doplniť do radu troch obrázkov ďalší, ktorý je z rovnakej kategórie. Neskôr môžeme úlohu obmeniť tak, že nebudeme používať obrázky, ale deťom len vymenujeme jednotlivé slová, ku ktorým majú doplniť slovo z rovnakej kategórie.

Príklad:

Boli raz štyria kamaráti, no jeden z nich sa niekam stratil. Ostal len slon, žirafa a zebra. Kto sa s nimi ešte kamaráti?

Ukážka realiácie aktivity

Tip:

- ✓ Pri tejto aktivite môžeme využiť súbory obrázkov: Spoznávame zvieratká 1, 2. Spoznávame slovesá alebo kto čo robí? Spoznávame prídavné mená alebo aké to je? (vydavateľstvo INFRA Slovakia, s. r. o.).

AKTIVITA Č. 5: POŠTÁR

Hodnotíme/rozvíjame: Porozumenie a používanie predložiek.

Pomôcky: Predmety v triede, pohľadnice/obálky.

Postup:

Úlohou detí je umiestniť „poštu do schránky“ podľa našej inštrukcie. Poštou v tomto prípade môžu byť staré pohľadnice, obálky a pod., schránkou sú rôzne miesta v triede, ktoré vyberieme. Úlohu môžeme obmeniť tak, že inštrukciu dieťaťu pošepkáme, to poшту uloží na správne miesto a následne ostatné deti v triede pomenujú, kam sme poшту uložíli.

Príklad:

Polož poшту POD stoličku.

Polož poшту NA policu VEDĽA bábiky.

JAK-029/6

ROK

Dyslálie alebo narušenie zvukovej roviny detskej reči

Zameranie: Klinická logopedička spracovala v príspevku informácie o tom, čo je to dyslália, ktoré artikulačné chyby majú deti najčastejšie, ako hodnotiť zrozumiteľnosť reči detí. Zároveň prináša niekoľko jednoduchých aktivít na rozvoj správnej výslovnosti škôlkarov.

Výkonový štandard: Vyslovuje správne, zreteľne a plynule všetky hlásky a hláskové skupiny. Vyčlení začiatočnú hlásku slova.

Obsahový štandard: Pri hlasnom čítaní deťom učiteľka dbá na zreteľnú artikuláciu. Krátke literárne útvary (básničky, riekanky, vyčítanky) si deti osvojujú spamäti, recitujú ich s dôrazom na správnu výslovnosť. Jazykové hry spestruje učiteľka využívaním špecifických riekaniak so zameraním na precvičovanie problematických spoluhlások (sykaviek, slabikotvorných spoluhlások r, ř, l, í, a pod.). Vyčlenenie začiatočnej hlásky slova učiteľka modeluje predĺžením doby výslovnosti začiatočnej hlásky alebo jej opakovaným vyslovením (v závislosti od charakteristiky hlásky). Dbá na to, aby deti postupne dokázali základné analyticko-syntetické činnosti so slovami vykonávať samostatne, bez podpory učiteľky.

Evaluačné otázky: Ako vyslovuje jednotlivé hlásky? S výslovnosťou ktorých hlások má problémy? Vyslovuje správne sykavky (s, c, z, dz, š, č, ž, dž)? Vyslovuje správne slabikotvorné spoluhlásky l/í, r/ř? Ako sa orientuje vo zvukovej štruktúre slova? Ktoré analyticko-syntetické činnosti so slovami mu robia problém?

NESPRÁVNA VÝSLOVNOSŤ VS. CHYBNÁ VÝSLOVNOSŤ

Narušenie zvukovej roviny reči sa tradične v slovenskej literatúre označovalo pojmom dyslália. Ide o neschopnosť správne vysloviť a/alebo používať hlásky materinského jazyka (cit. z použitej literatúry č. 6, 7, 12, ďalej len ako 6 atď.). Keď hodnotíme narušenie zvukovej roviny reči, berieme do úvahy fonetickú aj fonologickú rovinu. **Pri fonetickej rovine (realizácia hlásky, artikulácia) rozlišujeme nesprávnu výslovnosť a chybnú výslovnosť. Aký je v tom rozdiel?**

Nesprávnu výslovnosť považujeme za fyziologickú (vývinovú) odchýlku a môžeme ju počas vývinu reči pozorovať prakticky u všetkých detí. Je spôsobená sluchovou alebo motorickou nezrelosťou dieťaťa. Spôsob, akým dieťa hlásky tvorí, nie je ustálený, prejavuje sa nepresným rozlišovaním hlások, ich vynechávaním alebo nahrádzaním artikulačne jednoduchšou hláskou (napr. dieťa namiesto L používa V).

Dôležité: Do konca 5. roku je nesprávna výslovnosť niektorých „ťažkých“ hlások prípustná (L, R, sykavky) a možno očakávať jej spontánnu nápravu (6, 7).

Chybná výslovnosť sa líši zvukovo alebo esteticky bez ohľadu na vek dieťaťa. Dieťa tvorí hlásku na nesprávnom mieste (napr. hlásku R na mäkkom podnebí, tzv. francúzske R) alebo nesprávnym spôsobom (napr. hlásku S tak, že vzduch uniká po bokoch jazyka namiesto jeho stredom). Za chybnú výslovnosť považujeme aj pretrvávanie nesprávnej výslovnosti po 7. roku veku dieťaťa. Vtedy hovoríme o artikulačnej chybe (6, 7).

Pri posudzovaní fonologickej roviny, ktorú si môžeme zjednodušene predstaviť ako vedomosti dieťaťa o zvukoch reči a pravidlách, ktorými sa tieto zvuky spájajú, hovoríme o fonologických procesoch a fonologických poruchách. **Fonologická porucha je teda neschopnosť dieťaťa naučiť sa pravidlá používania hlások v reči (2, 5, 8).**

Čo je dobré vedieť?

Je všeobecne známe, že rodičia, najmä matky, rozumejú svojim deťom lepšie, ako osoby zo širšieho sociálneho okolia. S narastajúcim vekom dieťaťa sa zlepšuje aj jeho zrozumiteľnosť reči. Preto je potrebné poznať vývinové medzňiky, ktoré odlišujú deti ohrozené narušeným vývinom reči (3).

Tabuľka: Zlepšovanie zrozumiteľnosti reči s narastajúcim vekom dieťaťa (11).

Vek v rokoch	Zrozumiteľnosť v %
1,0	25 %
2,0	50 %
3,0	75 %
4,0	100 %

Vo veku 4 rokov má byť reč dieťaťa v rozhovore s neznámou osobou plne zrozumiteľná, aj keď artikulácia ešte nemusí byť ustálená a môžu sa vyskytovať veku primerané fonologické procesy a fyziologická dyslália (napr. dieťa stále vynecháva hlásku R).

Ak dieťa v tomto veku dosahuje úroveň zrozumiteľnosti reči nižšiu ako 66 %, je kandidátom pre logopedickú terapiu (3, 11).

KEDY VYHLÁDAŤ LOGOPÉDA?

Čo je dobré vedieť?

Dieťa do 3 rokov by malo vedieť správne vyslovovať hlásky P, M, N, H, T, K na začiatku, v strede aj na konci slova.

Medzi 3. a 4. rokom by dieťa malo mať osvojenú správnu výslovnosť hlások F, V, B, G, J, D vo všetkých postaveniach v slove.

Medzi 4. a 5. rokom života by malo správne vyslovovať aj všetky ostatné hlásky (2). Avšak za prijateľné považujeme, ak pretrvávajú nesprávna výslovnosť sykaviek a hlások L a R (6, 7).

Logopéda treba vyhľadať, ak:

- po 5. roku pretrvávajú nesprávna výslovnosť sykaviek, hlásky L alebo R,
- je reč dieťaťa po 4. roku nezrozumiteľná,
- dieťa tvorí niektorú hlásku na nesprávnom mieste alebo nesprávnym spôsobom, a to bez ohľadu na vek dieťaťa.

HROVÉ AKTIVITY AKO MOŽNOSŤ HODNOTENIA AJ STIMULÁCIE JAZYKOVÝCH SCHOPNOSTÍ

Náprava artikulačných a fonologických porúch patrí do rúk logopéda. V rámci vzdelávacieho procesu v materskej škole však môžeme podporovať niektoré čiastkové schopnosti, ktoré prispievajú k rozvoju správnej výslovnosti. Predstavíme si ich v nasledujúcej časti.

AKTIVITA Č. 1: KDE POČUJEŠ...?

Rozvíjame: Schopnosť identifikovať polohu cieľovej hlásky v slove.

Pomôcky: Slová s cieľovou hláskou/obrázky, ktorých pomenovanie obsahuje cieľovú hlásku.

Postup:

Na zem položíme 3 misky/košíky. Prvá predstavuje polohu cieľovej hlásky na začiatku slova, druhá v strede slova a tretia na konci slova. Učiteľka vysloví slovo s cieľovou hláskou. Deti určujú, kde v slove sa daná hláska nachádza. Do správnej misky/košíka vložia guľôčku.

Príklad: cieľová hláska: R
slovo: ČUČORIEDKY

Deti vhadia guľôčku do prostrednej misky, pretože hláska R sa nachádza uprostred slova.